

Razvoj
modElov svetovanja
za ranljive skupine

Projekt: Razvoj modelov svetovanja za ranljive skupine

Številka operacije: OP13.2.3.1.10.0022

MODEL SVETOVANJA ZA ODRASLE S POSEBNIMI POTREBAMI

KAZALO

Uvod.....	3
1. Zakaj so modeli svetovanja potrebni?.....	3
2. Kaj je vsebina modela?	4
3. Kdo bo izvajal svetovanje?	5
4. Komu bomo nudili svetovanje?.....	6
5. Kako bomo to počeli?	6
6. Kje bomo svetovanje izvajali?	7
7. Kdaj bo svetovanje potekalo?	8
8. Koliko svetovanja bomo izvedli?.....	8
Poslovodeči konzorcija	9
Partnerske organizacije v projektu	9
Sodelovali pri izdelavi modela	9

Uvod

Model svetovanja za odrasle s posebnimi potrebami je nastal kot eden od treh modelov v okviru projekta Razvoj modelov svetovanja za ranljive skupine. Splošni cilj modela svetovanja je zmanjšanje socialne izključenosti pripadnikov ciljne skupine odraslih z motnjami v duševnem razvoju in njihovih družin ter izboljšanje kakovosti njihovega življenja s poudarkom na nadaljnjem izobraževanju, pridobivanju informacij ter urejanju socialnega statusa.

Struktura modela svetovanja za odrasle s posebnimi potrebami je nastala kot odgovor na naslednja vprašanja: zakaj je model svetovanja potreben, kaj je vsebina modela, kdo bo izvajal svetovanje, komu bo svetovanje namenjeno, kako in kje se bo svetovanje izvajalo, kdaj bo potekalo, v kolikšnem obsegu bo potekalo in kako se bodo zagotavljala sredstva za njegovo izvedbo.

1. Zakaj so modeli svetovanja potrebni?

Večina odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju ali drugimi vrstami psihofizične prizadetosti je vključena v različne institucije (varstveno delovni centri, bivalne enote), kjer so deležni strokovnega pristopa. Praviloma se udeležujejo vseh aktivnosti, ki prispevajo k njihovi družbeni vključenosti.

Na drugi strani so družine, kjer se odrasle osebe z motnjami v duševnem razvoju praviloma ne vključujejo v institucionalne oblike varstva in dela in živijo popolnoma družbeno izolirano življenje. Pogosto živijo v dokaj neurejenih družinskih razmerah, velikokrat na manjših kmetijah, so socialno izključeni in pod pragom revščine. Pri nekaterih družinah so tudi starši sami osebe s posebnimi potrebami. Del se jih sploh ne želi vključevati v družbeno življenje, velikokrat nimajo osnovnih pogojev za mobilnost, pogosto pa jih pri vključevanju v družbo ovira prav njihova prizadetost v smislu razumevanja pridobljenih informacij ter razumevanja pomena vključevanja v različne aktivnosti, ki so jim namenjene.

Na različnih nivojih izobraževanja, skrbi in spremljanja je za otroke in mladostnike celostno dobro poskrbljeno, saj le-ti sodijo v najbolj ranljivo skupino prebivalstva. Težav se pojavijo, ko otrok po zakonskih normativih postane odrasla oseba. Bolj ko postajajo starejši, bolj so prepuščeni samim sebi, čeprav na to praviloma niso pripravljeni.

Zaradi zaščitniške vzgoje v družini in pretirane skrbi staršev ostanejo osebe z motnjami v duševnem razvoju nesamostojne. Ti ljudje in njihove družine se pogosto ne znajo ali ne zmorejo integrirati v okolje, ker jim primanjkuje samozavesti in se vdajo v usodo. Svojih potreb sami ne zmorejo umestiti v družbeni sistem, postanejo skriti. Zaradi ponavljajočih se neuspehov se pogosto prenehajo truditi, postanejo odvisni od okolice, zmanjka jim tudi motivacije.

Ker niso aktivno vključeni v procese informiranja in svetovanja, je zato pomembno razvijati pristope, ki bodo v vseživljenjsko učenje pritegnile tudi njih.

Za osebe z motnjo v duševnem razvoju so značilne nižja raven inteligentnosti, nižje kognitivne, govorne, motorične in socialne sposobnosti, omejena sposobnost posploševanja ter pomanjkanje veščin. Zato potrebuje ta skupina svetovanje, prilagojeno njenim potrebam in zmožnostim, svetovanje s poudarkom na pridobivanju samozavesti in različnih spretnosti.

2. Kaj je vsebina modela?

Vsebina modela temelji na naslednjih pomembnih sklopih:

- razvijanje govornih, motoričnih in socialnih spretnosti,
- urjenje delovnih veščin in spretnosti,
- spodbujanje samostojnosti,
- usposabljanje za življenjsko uspešnost,
- duhovno svetovanje.

Osebe z motnjami v duševnem razvoju imajo specifične težave z vidom, sluhom in zaznavanjem prostora in časa, kar vse se odraža na okrnjenosti govornih in motoričnih spretnosti. Prikrajšani so torej na ključnem področju, saj je prav komuniciranje z okoljem nujen predpogoj za uspešnejše vključevanje v družbeno življenje.

Razvoj socialnih spretnosti poudarja vključevanje v družbeno okolje s poudarkom na društvenem udejstvovanju. Pomemben segment predstavlja urjenje delovnih veščin in spretnosti, kar prispeva k splošnemu izboljšanju položaja posameznika in njegove družine.

Splošna odvisnost odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju od svojih skrbnikov ali od institucije, v katero so bili vključeni, ponavadi pušča posledice na njihovi samostojnosti. Pri izgrajevanju samostojnosti je zato potrebno veliko dodatnega dela tako na področjih skrbi za samega sebe in zdravega načina življenja kakor tudi pri učenju, kako preudarno ravnati z denarjem.

Usposabljanje za življenjsko uspešnost temelji na splošni poučenosti, kot so: seznanjanje z aktualnimi dogodki, spoznavanje okolja in računalniška pismenost. Odraslim s posebnimi potrebami je potrebno ponuditi pomoč pri odkrivanju osebnih in poklicnih interesov ter jim predstaviti možnosti vključevanja v izobraževanje in usposabljanje. Nič manj pomembno ni seznanjanje z različnimi oblikami pomoči pri reševanju osebnih problemov.

Zelo pomemben dejavnik v vsebini modela je versko svetovanje, saj prispeva k izboljšanju samopodobe uporabnikov svetovanja, prav tako pa samopodobe njihovih družin v smislu sprejemanja svoje drugačnosti in različnosti.

3. Kdo bo izvajal svetovanje?

Model svetovanja za odrasle osebe s posebnimi potrebami temelji na povezovanju oziroma mreženju vseh organizacij v okolju, ki se ukvarjajo z osebami z motnjami v duševnem razvoju. Med nosilci izvajanja modela svetovanja za odrasle s posebnimi potrebami prevladujejo izobraževalne in verske ustanove, ki se povezujejo s socialnimi, socialnovarstvenimi, zdravstvenimi in kulturnimi ustanovami, lokalnimi skupnostmi ter nevladnimi organizacijami.

Izvajalci svetovanja bodo različni strokovnjaki in predstavniki ranljivih ciljnih skupin. Kot strokovnjaki bodo vključeni predvsem izobraževalci in duhovniki, kot predstavniki ranljivih ciljnih skupin pa prostovoljci - starejši odrasli in Romi. Posebno poudarjeni bodo naslednji svetovalni segmenti: sodelovanje, izmenjava informacij in izkušenj ter timsko delo med svetovalci.

Svetovanje morajo vedno izvajati za to usposobljeni ljudje, ne glede na to, ali so strokovnjaki ali prostovoljci iz vrst ranljivih skupin.

Vsak izvajalec mora imeti primerne osebnostne lastnosti za delo z ljudmi, poznati mora položaj in lastnosti oseb z motnjami v duševnem razvoju. Najboljše rezultate lahko pričakujemo od kompetentnih strokovnjakov s področja specialne pedagogike, medicine, psihologije, sociale, duhovnosti in drugih ustreznih področij, ki imajo za svoje delo ustrezno formalno zanje, delovne izkušnje pri delu z ljudmi v težavah in stiskah ter uživajo splošni družbeni ugled. S temi kompetencami si bodo najlažje pridobili zaupanje uporabnikov svetovanja.

V Sloveniji obstajajo društva in institucije, ki se strokovno ukvarjajo s posamezniki in družinami, ki imajo člane z motnjami v duševnem razvoju. Prav ta društva so veliki potencial za nadaljnje svetovanje. Dobro bi bilo, če bi lahko združili znanje in izkušnje društev in prostovoljno udejstvovanje posameznikov, ki si želijo delati z ljudmi s posebnimi potrebami. V primerih, ko ima družina odklonilen odnos do uradnih oseb in institucij, je bolj smiselno, da svetovanje opravlja posameznik prostovoljec. Kot prostovoljci se lahko vključijo tudi predstavniki drugih ranljivih ciljnih skupin, vendar jih je potrebno prej ustrezno usposobiti. Predvidevamo, da bodo to posamezniki z višjo stopnjo izobrazbe, z bogatimi življenjskimi izkušnjami, brez eksistencialnih težav, ki bodo izrazili željo po prostovoljnem delu.

Versko svetovanje bodo nudili duhovniki različnih veroizpovedi, odvisno od tega, kateri verski skupnosti uporabnik pripada. Duhovnik bo z duhovnim vodstvom in moralno podporo ter s svojim vplivom svetovance spodbujal k večji socialni vključenosti. Tudi na področju verskega svetovanja se ob duhovnikih v svetovanje lahko vključijo laiki prostovoljci, ki bodo svetovanje izvajali pod mentorstvom duhovnika.

Nabor potencialnih izvajalcev opravijo nosilci modela svetovanja, torej poslovodeča organizacija in partnerske organizacije. Vsi izvajalci se udeležijo organiziranega usposabljanja za svetovalce ranljivi skupini odraslih s posebnimi potrebami. Vsebino in obseg usposabljanja v skladu z modelom svetovanja za odrasle s posebnimi potrebami določi organizacija, ki je nosilec modela.

4. Komu bomo nudili svetovanje?

Model svetovanja za odrasle s posebnimi potrebami je namenjen osebam z lažjimi, zmernimi in težjimi motnjami v duševnem razvoju, ki živijo doma in se ne vključujejo v nobene oblike družbenega življenja, ki jih organizirajo društva, varstveno delovni centri ali šole s prilagojenim programom. Te osebe nimajo pridobljenega znanja, delovnih spretnosti in socialnih veščin.

Svetovanje bo namenjeno tudi njihovim družinskim članom oziroma družinam kot celotam. Osebe z motnjami v duševnem razvoju namreč brez pomoči in podpore družine običajno ne zmorejo doseči ciljev, kot sta večja samostojnost in višja kakovost življenja. Posebno pozornost bomo usmerili najbolj ogroženi in družbeno izolirani skupini odraslih s posebnimi potrebami. Gre za svetovanje predvsem ljudem z motnjami v duševnem razvoju, ki živijo v naseljih, kjer nimajo urejene infrastrukture in niso vključeni v institucionalno oskrbo, živijo odmaknjeno v svojih družinah, starši teh oseb so pogosto sami neizobraženi, revni ali tudi sami osebe z motnjami v duševnem razvoju – torej tudi potrebni svetovanja.

Svetovanje bo namenjeno tudi predstavnikom registriranih društev za pomoč odraslim z motnjami v duševnem razvoju; njihova naloga naj bi bila večje vključevanje oseb z motnjami v duševnem razvoju v družbeno življenje. Predstavnike društev bomo usposobili za uspešno prijavljanje na javne razpise.

5. Kako bomo to počeli?

Podatke o odraslih z motnjami v duševnem razvoju kakor tudi o njihovih družinah, ki so družbeno najbolj izključene in potrebne svetovanja, bomo pridobili v centrih za socialno delo, zdravstvenih službah, organizacijah rdečega križa in karitasa, pri duhovnikih, predstavnikih društev Sožitje in Ozara ter drugih društev, fizičnih oseb in ostalih relevantnih virov informacij.

Veliko vlogo bodo imele verske skupnosti, ki se bodo prek svojih članov vključile v iskanje in odkrivanje posameznikov in družin z motnjami v duševnem razvoju.

Svetovalci se bodo seznanili s problemi, strahovi in življenjskimi navadami cilje skupine in se na tak način izognili nesporazumom in napakam v medsebojni komunikaciji. Predvsem ljudje, ki imajo v svojem sorodstvu koga s posebnimi potrebami, zelo dobro razumejo specifično tega področja, zato je dobro, da se ravno njih še bolj aktivira v tej smeri.

Svetovalci bodo svetovance obiskali na njihovem domu, saj se je do sedaj pokazalo, da posamezniki sami ne prihajajo niti se ne vključujejo v družbeno življenje. Zato jih je potrebno poiskati in jim omogočiti kakovostno svetovanje z osebnim stikom v domačem okolju. Svetovalci si morajo pridobiti zaupanje družinskih članov in cele družine, ugotoviti izobraževalne in druge potrebe vseh družinskih članov, jim svetovati in jih informirati o njihovih možnostih vključevanja v različne aktivnosti v družbenem okolju. Mnogi ljudje s posebnimi potrebami so dovolj sposobni za zaposlitev in samopreživljanje, treba jim je samo pomagati poiskati njihove talente in sposobnosti. Z usmerjeno dejavnostjo bodo čas preživeli koristno in prijetno. Delo, ki ga imajo radi, jih bo notranje zadovoljilo.

Identifikacija družin, ki imajo člane s posebnimi potrebami in živijo popolnoma izolirano, je še posebej zahtevna naloga, zato se v iskanje in odkrivanje teh družin vključijo tudi člani verskih skupnosti.

Svetovanje bo praviloma osebno, izjemoma bo potekalo po telefonu. Pisno komuniciranje v fizični ali elektronski obliki ni primerno, ker so člani teh družin večinoma funkcionalno nepismeni.

Pri ljudeh s posebnimi potrebami je zelo pomemben pristop, ki ne temelji na pomilovanju, ampak spoštovanju. Ti ljudje mnogokrat bolj čutijo kot poslušajo ali dojemajo. So krhki, a s tem nikakor niso izgubili človeškega dostojanstva.

Poleg individualnega svetovanja, ki ga bodo izvajali svetovalci na terenu, so pomembna tudi skupinska svetovanja. Družinska bogoslužja, seminarji, predavanja in delavnice delujejo kot svetovalnice, v katere so vključeni tako odrasli s posebnimi potrebami, njihovi svojci, kakor tudi ostali pripadniki skupnosti oz. večinsko prebivalstvo. Tudi tu imajo pri svetovanju in vključevanju v razne oblike družbenega življenja ključno vlogo svetovalci strokovnjaki in svetovalci prostovoljci.

6. Kje bomo svetovanje izvajali?

Strokovno usposobljeni svetovalci bodo odrasle osebe z motnjami v duševnem razvoju obiskovali na njihovih domovih, jim pomagali pri pridobivanju socialnih in delovnih navad, razvijanju individualnosti in aktivnemu vključevanju v skupnost in okolje. Oseba s posebnimi potrebami se mora počutiti sproščeno, prijetno in varno.

Za večjo vključenost bi bilo smiselno organizirati svetovanje tudi izven domačega okolja. Za to bi bili primerni društveni prostori, kjer se združujejo odrasli ljudje s posebnimi potrebami in njihovi svojci. Za socialno izolirane bi bilo treba organizirati različne izobraževalne aktivnosti, s katerimi bi jih spodbudili k vključevanju v društvo in družbeno življenje izven domačega okolja.

Pomembni so tudi verski prostori, kjer se zbirajo osebe s posebnimi potrebami in njihove družine. Ti prostori prispevajo k bolj poglobljenemu in učinkovitemu sprejemanju vsebine svetovanja.

Nadalje se lahko svetovanje izvaja tudi v javnih ustanovah, katerih osnovna dejavnost je delo s pripadniki ciljne skupine odraslih s posebnimi potrebami. To so predvsem izobraževalne, socialne in zdravstvene ustanove.

7. *Kdaj bo svetovanje potekalo?*

Časa svetovanja ne gre določati vnaprej, ker se je smiselno prilagoditi ritmu in načinu življenja družine. Odrasle osebe s posebnimi potrebami so večinoma nezaupljive do posameznikov, zato je veliko časa potrebno nameniti vzpostavljanju sodelovalnih odnosov.

Delo z odraslimi s posebnimi potrebami je občutljivo, saj je treba upoštevati njihovo zmožnost dojetja časa. Najbolj smiselno je, da se svetovanje izvaja v času, ko je zbrana celotna družina, kar je predvidoma popoldne oziroma zvečer. Dinamika svetovanja se uskladi s posameznimi družinskimi člani oziroma z družino, tako na tedenski kot na mesečni ravni. Načeloma naj bi se svetovanje izvajalo enkrat do dvakrat tedensko, vsekakor pa mora svetovanje ljudem s posebnimi potrebami potekati skozi celo leto.

8. *Koliko svetovanja bomo izvedli?*

Obseg svetovanja je odvisen od ugotovljenih potreb posameznikov z motnjami v duševnem razvoju in njihovih družin ter od razpoložljivih sredstev.

Svetovanja, tudi verska, so dolgoročnega značaja, saj do pozitivnih sprememb prihaja zelo počasi. Svetovalci in verske skupnosti si morajo prizadevati program prilagoditi potrebam in željam pripadnikov ciljne skupine odraslih s posebnimi potrebami. Od uporabnikov svetovanja bo odvisno, koliko svetovanja bodo sprejeli.

Pomoč v obliki svetovanja odraslim s posebnimi potrebami je lahko zaključena v trenutku, ko okolica takega človeka sprejme v svojo sredino oziroma se ta oseba vključi v družbeno življenje.

Sredstva za izvajanje svetovanja je možno zagotoviti na različne načine: v okviru redne dejavnosti institucij in ustanov, prek projektov in javnih razpisov, z razvijanjem prostovoljstva, z donacijami in prostovoljnimi prispevki. Najbolj učinkovita bi bila oblika stalnega financiranja institucij, ker bi zagotavljala trajnost in kontinuiteto. Prostovoljno delo svetovalcev bi bilo potrebno razvijati še v večjem obsegu, tako da bi zadostilo potrebam pripadnikov ciljne skupine odraslih s posebnimi potrebami.

Poslovodeči konzorcija:

Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj

Partnerske organizacije v projektu:

Andragoški zavod Maribor-Ljudska univerza
Ljudska univerza Murska Sobota
Razvojno izobraževalni center Novo mesto
Ljudska univerza Kočevje

Sodelovali pri izdelavi modela:

1. Članice projektne skupine

Nada Žagar (vodja projekta, ZIK Črnomelj)
Nada Babič Ivaniš (koordinatorka projekta, ZIK Črnomelj)
Tatjana Njivar (članica projektne skupine, AZ Maribor)
Vesna Laissani (članica projektne skupine, LU Murska Sobota)
Brigita Herženjak (članica projektne skupine, RIC Novo mesto)
Lilijana Štefanič (članica projektne skupine, LU Kočevje)

2. Duhovniki

Peter Kokotec (sodelavec ZIK Črnomelj)
Ibrahim Malanović (sodelavec AZ Maribor)
Leon Novak (sodelavec LU Murska Sobota)
Sašo Kovač (sodelavec RIC Novo mesto)
Toni Mrvič (sodelavec LU Kočevje)

3. Zunanji strokovnjak

Matjaž Barič, defektolog